

(συνέχεια του κειμένου...)

Η παρούσα ομιλία θα κινηθεί ανάμεσα σε τρεις άξονες:

A) στα οικογενειακά περιβάλλοντα, τα οποία έζησαν και έδρασαν οι Τρεις Ιεράρχες,

B) στις θέσεις τους για τον γάμο και τη συζυγία

Γ) την καθοδήγησή τους προς την ανατροφή και διαπαιδαγώγηση των νέων.

Για να μπορέσει ένας γονέας να εμπνεύσει το παιδί του, πρέπει προηγουμένως να έχει ο ίδιος μέσα του «φόβο Θεού», σεβασμό και πίστη δηλαδή στο νόμο του Θεού, στο Ευαγγέλιο, εμπνεόμενοι από τις αιώνιες αρχές, τα διαχρονικά ιδεώδη και τα ιδανικά, τα οποία χαρακτηρίζουν την ταυτότητα και τον πολιτισμό μας.

Και οι τρεις Ιεράρχες μεγάλωσαν με τα νάματα της πίστεως. Είχαν παιδεία και νουθεσία Κυρίου, κατά τον λόγο του Αποστόλου Παύλου. Το αναγνωστικό βιβλίο της παιδικής τους ηλικίας ήταν η Αγία Γραφή, το οποίο μελετούσαν καθημερινά κατά τη διάρκεια της ζωής τους. Βίωσαν της αλήθειας του Ευαγγελίου, απέδειξαν στον άνθρωπο της κάθε εποχής πως η εφαρμογή των αληθειών αυτών της Αγίας Γραφής εξυψώνει πνευματικά τον άνθρωπο. Ο Μέγας Βασίλειος χαρακτηρίζει την Αγία Γραφή μάλιστα ως «ακένωτη πηγή δύναμης και σοφίας¹». Ο Ιερός Χρυσόστομος αναφέρει για την Αγία Γραφή «ού γάρ οὕτως αἱ τοῦ ἡλίου ἀκτῖνες χειραγωγοῦσιν ἡμῶν τοῦ σώματος τοὺς ὀφθαλμούς, ὥς αἱ τοῦ νόμου ἐντολαὶ καταυγάζουσι τὰ τῆς ψυχῆς ὄμματα²». Ο ίδιος πατήρ προτρέπει τον κάθε άνθρωπο «προσέχωμεν τοίνυν τῇ τῶν Γραφῶν ἀναγνώσει• ἐὰν γὰρ τῇ Γραφῇ προσέχης, ἐκβάλλει σου τὴν ἀθυμίαν, φυτεύει σου τὴν ἡδονὴν, ἀναireῖ τὴν κακίαν, ριζοῖ τὴν ἀρετὴν, οὐκ ἀφήσιν ἐν θορύβῳ πραγμάτων τὰ τῶν κλυδονιζομένων πάσχειν. Ἡ θάλασσα μαίνεται, σὺ δὲ μετὰ γαλήνης πλέεις• ἔχεις γὰρ κυβερνήτην τῶν Γραφῶν τὴν ἀνάγνωσιν• τοῦτο γὰρ τὸ σχοινίον οὐ διαρρήγνυσι τῶν πραγμάτων ὁ πειρασμός³».

¹ Μ. Βασιλείου, Ομιλία Γ', Εἰς Εξαήμερον, PG 29, 53 Α'.

² Ιωάννου Χρυσοστόμου, Ερμηνεία εἰς Ησαΐαν PG 56, 34.

³ Ιωάννου Χρυσοστόμου, Απαρχή ομιλίας ὅτε της ἔξω ευρεθεῖς Ευτρόπιος απεσπάσθη (προς Ευτρόπιον Β').

Στα οικογενειακά τους περιβάλλοντα προήγετο η αρετή. Πίστευαν ότι η αρετή συνδέεται με την ανάπτυξη και την ολοκλήρωση του ανθρώπου. Γι' αυτό και ο Μέγας Βασίλειος θέτει ως προϋπόθεση την αρετή για την πρόοδο μιας κοινωνίας «τούτο ἐστὶν ἀρετὴ, ἔκκλησις ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιήσις ἀγαθοῦ⁴», η οποία δεν εξαναγκάζει κανένα να την ακολουθήσει «ἀρετὴ γάρ ἐκ προαιρέσεως, οὐκ ἐξ ἀνάγκης γίνεται». Γι' αυτό και σε ομιλία του τονίζει πως «ἐπαινοῦμεν τοὺς κατὰ προαίρεσιν ἀγαθοὺς⁵». Όμως, ο άνθρωπος δύσκολα οδηγείται στην αρετή. Και αυτό επιβεβαιώνει ο της βασιλείας μέγας θεολόγος «δυσάγωγον πρὸς ἀρετὴν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων⁶».

Να αναφερθεί πως και οι τρεις μητέρες των Τριών Ιεραρχών αποτελούν πρότυπα φωτεινά ευσεβῆς μητέρας κάθε εποχής. Ανέθρεψαν τα παιδιά τους με κόπους, θυσίες, προσευχές, με χριστιανική διαπαιδαγώγηση και τους έδειξαν τον δρόμο που οδηγεί στον Χριστό, Τον Οποίο τόσο αγάπησαν, που αξιώθηκαν να χαρίσουν στην οικουμενική Ορθοδοξία τους τρεις Οικουμενικούς Διδασκάλους, τους φωστήρες της τρισηλίου Θεότητας. Το μεγαλείο των τριών Ιεραρχών οφείλεται σε αυτές τις καλλιτέκνες μάνες, της ηρωίδες μάνες, που μεγάλωσαν τα παιδιά τους με Χριστό, που τα εμβολίασαν με τις αρετές της χριστιανικής πίστεως, που πρώτο τους μέλημα ήταν πως τα παιδιά τους θα ανακτήσουν πνευματικά εφόδια, πως θα αγαπήσουν τον Χριστό, να τους διδάξουν τι εστί χριστιανός. Ας κάνουμε μια μικρή έρευνα να δούμε στον τόπο που ζούμε πόσες τέτοιες μητέρες θα βρούμε! Σήμερα δυστυχώς όχι μόνο ελάχιστες είναι οι μητέρες, που αποτελούν χριστιανικά πρότυπα για τα παιδιά τους, αλλά δυστυχώς σήμερα βάλθηκαν κάποιοι να διαγράψουν τη λέξη Μάνα και να την αντικαταστήσουν με Γονέας 1 και Γονέας 2 και μάλιστα να το θεσμοθετήσουν αυτό θα λέγαμε το αφύσικο. Αν είναι δυνατόν μέσα σε σπίτι να μην ακούγεται η λέξη «μάννα». Ποιο παιδί μπορεί να μεγαλώσει φυσιολογικά χωρίς μάννα; Ποιος από αυτούς που πρόκειται να υπογράψουν το νομοσχέδιο έζησε και μεγάλωσε χωρίς μάννα; Ποιος από αυτούς που προωθούν αυτό το μοντέλο οικογένειας έζησε με γονείς του ιδίου φύλου;

⁴ Μ. Βασιλείου, Ομιλία Προτρεπτική εις το άγιον Βάπτισμα, PG 31, 436B.

⁵ Μ. Βασιλείου, ό.π., PG 31, 436B

⁶ Μ. Βασιλείου, Λόγος ασκητικός και παραίνεσις περί άποταγής βίου και τελειώσεως πνευματικής, PG 31, 632c.

Η Εμμέλεια, μητέρα του Αγίου Βασιλείου, η Νόννα, μητέρα του Αγίου Γρηγορίου, και η Ανθούσα, μητέρα του Ιερού Χρυσοστόμου. Θεοσεβείς, ένδοξες και σπάνιες μάνες. Μέχρι και ο ειδωλολάτρης ρήτορας Λιβάνιος δεν μπορούσε να κρύψει το θαυμασμό του προς αυτές τις μητέρες λέγοντας «οἷαι παρὰ χριστιανοῖς γυναῖκες εἰσίν!⁷», δηλαδή τι σπάνιες γυναίκες υπάρχουν στους χριστιανούς. Η Εμμέλεια γέννησε δέκα παιδιά εκ των οποίων το ένα δεν επέζησε. Οι 3 αξιώθηκαν να γίνουν Επίσκοποι (Βασίλειος ο Μέγας, Γρηγόριος Νύσσης, Πέτρος Σεβαστείας) και οι 2 μοναχοί (Ναυκράτιος και Μακρίνα). Ο πόνος ήταν συνοδοιπόρος στη ζωή της, αφού ο πατέρας της μαρτύρησε στους διωγμούς, ο σύζυγός της νέος απεβίωσε, ο Ναυκράτιος σκοτώθηκε σε κυνήγι στην ηλικία των 27 ετών, ενώ ο Μέγας Βασίλειος ήταν φιλάσθενος.

Η Νόννα, μητέρα του Αγίου Γρηγορίου έφθασε σε προχωρημένη ηλικία για να αποκτήσει τα 3 της παιδιά, τον Γρηγόριο, την Γοργονία και τον Καισάριο. Και αυτής ο πόνος και η θλίψη έγιναν συνοδοιπόροι, αφού το 368 μ.Χ. απεβίωσε ο Καισάριος σε ηλικία 38 ετών και τον αμέσως επόμενο χρόνο, το 369 μ.Χ., απεβίωσε η Γοργονία σε ηλικία 42 ετών.

Η δε Ανθούσα έμεινε χήρα στην ηλικία των 20 ετών. Έκτοτε δεν είχε την επιθυμία ούτε καν να ξαναπαντρευτεί, αλλά να σταθεί να αναθρέψει τον υιό της «σεμνῶς παιδαγωγοῦσα, τὸν υἱὸν Χρυσόστομος, τὸ ἐκμαγεῖον τοῦ Πνεῦματος» και ποτίζοντάς τον με την ευσέβεια, την φιλανθρωπία, την αφοσίωση στους φίλους και την δικαιοσύνη⁸.

Οι πατέρες των δεν συνέβαλαν στην αγωγή των παιδιών τους λόγω του ότι ο πατέρας του Ιερού Χρυσοστόμου, Σεκούνδιος, απεβίωσε λίγες ημέρες μετά τη γέννησή του, ο πατέρας του Μεγάλου Βασιλείου απεβίωσε όταν ο Βασίλειος ήταν 15 ετών, σε μια ηλικία κρίσιμη λόγω της εφηβείας, και ο πατέρας του Θεολόγου Γρηγορίου αρχικά ήταν αιρετικός, και αργότερα υπέγραψε και ως Επίσκοπος το φιλοαρειανικό σύμβολο

⁷ Ιωάννου Χρυσοστόμου, Εις νεωτέραν χηρεύσασαν, P.G. 48,601.

⁸ Παναγιώτη Χρήστου, Ελληνική πατρολογία, τόμος Δ΄, περίοδος θεολογικής ακμής Δ΄ και Ε΄ αιώνες, εκδ. Κυρομάνος, Θεσσαλονίκη 2010, σελ. 234.

της πίστεως. Γι' αυτό βοηθήθηκε από τον υιό του στη διαποίμανση της επισκοπής Ναζιανζού.

Μέσα στα μνημειώδη συγγράμματά τους, οι της οικουμένης διδάσκαλοι αναφέρονται με σεβασμό και δέος προς τις μητέρες τους, διηγούμενοι τους κόπους, τις θυσίες, τις θλίψεις που κατέβαλαν, ώστε να έχουμε στην Ορθοδοξία αυτά τα 3 προπύργια. Ο Μέγας Βασίλειος έλεγε για τη μητέρα του: «ἐκ παιδός ἔλαβον ἔννοιαν περὶ Θεοῦ παρὰ τῆς μακαρίας μητρός μου⁹» και για την πνευματική του μητέρα, τη γιαγιά Μακρίνα «καὶ τῆς μάμμης Μακρίνης»: «ἦταν δασκάλα τῶν δογμάτων τῆς εὐσεβείας και φρουρός τῆς ὀρθόδοξης πίστεως». Ο Γρηγόριος ο Θεολόγος τονίζει «τι μητρός συμπαθέστερον¹⁰»; Ο Ιερός Χρυσόστομος «Ου το τεκείν ποιεί μητέρα, αλλά το θρέψαι καλώς¹¹»,

Οι μητέρες και των τριών Ιεραρχών ήταν οι αιτίες που διαμορφώθηκαν κατά Θεό οι χαρακτήρες και οι προσωπικότητές των και κατέστησαν οικουμενικοί διδάσκαλοι, οικουμενικά πρότυπα, αφήνοντάς μας αιώνια παρακαταθήκη τη διδασκαλία και το παράδειγμά τους.

Β. Ο γάμος και η συζυγία στους τρεις Ιεράρχες

Στα συγγράμματά τους και στις διδασκαλίες τους εντοπίζει ο κάθε αναγνώστης, συμβουλές και τοποθετήσεις τους για το γάμο και τη συζυγία. Υποστήριζαν και οι τρεις κατά βάση την ισοτιμία του ανδρός και της γυναίκας. Στο έργο του «περί της του ανθρώπου κατασκευής» ο Μέγας Βασίλειος απευθύνεται εξ ίσου προς τον άνδρα και την γυναίκα, διότι είναι όμοιοι εσωτερικά, ψυχικά και πνευματικά. Ο Ιερός Χρυσόστομος ασχολήθηκε αρκετά με το θέμα του γάμου, και αυτό διαφαίνεται μέσα από τα συγγράμματά του. Υποστηρίζει πως ο δημιουργός του γάμου είναι ο Θεός¹².

⁹ Μ. Βασιλείου, Επιστολή ΣΚΓ', Προς Ευστάθιον τον Σεβαστηνόν, PG 32, 825.

¹⁰ Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος ΙΔ', Περί Φιλοπτωχίας, PG 35, 869 ΙΑ.

¹¹ Ιωάννου Χρυσοστόμου, Εγκώμιο εις τους Αγίους Μακκαβαίους και εις την μητέρα αυτών, PG 50, 621

¹² Ιωάννου Χρυσοστόμου, Εις το «διά δε τας πορνείας», PG 51, 215.

Και ο γάμος είναι θεοσύστατος, μυστήριο μέγα στη ζωή της Εκκλησίας και των ανθρώπων.

Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος, παρά το γεγονός ότι ήταν άγαμος και χωρίς εμπειρίας γυναικός, διεισδύει στα ζητήματα των σχέσεων των **δύο φύλων** με ιδιαίτερη εμβρίθεια και σοβαρότητα. Και τονίζουμε των δύο φύλων, γιατί σήμερα θέλουν να μας επιβάλουν πολλά είδη φύλων και μάλιστα του δικαιώματος της επιλογής φύλου, κάτι που είναι ξένο στην παράδοσή μας από αρχαιοτάτων χρόνων και από θρησκευτικής και από οπτικής γωνίας. Εκφράζεται με πολλή αγάπη, ο ιερός πατήρ, για τη γυναίκα: «τὴν δεσποτείαν τοῦ ἀνδρός, κατ’ αὐτόν, μετριάζει ἡ ἀγάπη, ἡ ὁποία συνδέει τὸν γάμον¹³», ἔχεις γυναῖκα, ἔχεις παιδιά¹⁴» και «ἡ γυνὴ πλεονεκτεῖ τῶν ἀνδρῶν κατὰ τὴν σεμνότητα, τὴν θερμότητα, τὴν εὐλάβεια, τὴν περὶ τὸν Χριστὸν ἀγάπην¹⁵». Ως υπόδειγμα γυναικός προτάσσει την διακόνισσα Ολυμπιάδα, ἄξια μεγάλης εκτιμήσεως, στην οποία και απηύθυνε δέκα επιστολές του εκθειάζοντας τις αρετές και τα χαρίσματα της διακόνισσας αυτής.

Ο Θεολόγος Γρηγόριος αναφέρει για τον γάμο «κτίστης της συζυγίας¹⁶» είναι ο Θεός και Αυτός που ενέβαλε στον άνθρωπο την ενωτική δύναμη του έρωτα.

Ο Μέγας Βασίλειος χαρακτηρίζει τον γάμο ως «συγκλήρωσιν τοῦ βίου» και την σύζυγο «πᾶσαν ἡδονὴν σοι κατὰ τὸν βίον παρεχομένη, εὐθυμίας δημιουργός, θυμηδίων πρόξενος, τὰ χρηστά συναύξουσα, ἐν ταῖς λύπαις τό πλεῖστον μέρος τῶν ἀνιαρῶν ἀφαιρουμένη αὕτη ἐξαίφνης ἀναρπαχθεῖσα οἷχεται» για τον άνδρα της¹⁷.

Άρα, ομιλούν και αναφέρονται για τα δύο φύλα, του ανδρός και της γυναικός, που δημιούργησε εκ της αρχής ο Θεός και Δημιουργός, και όχι για πολλά και ουδέτερα.

¹³ Ιωάννου Χρυσοστόμου, Υπόμνημα εις την προς Εφεσίους Επιστολήν, Ομιλία Κ', PG 62, 140 – 141.

¹⁴ Ιωάννου Χρυσοστόμου, Υπόμνημα εις τον Άγιον Ματθαίον τον Ευαγγελιστήν, Ομιλία ΛΖ, PG 57, 428.

^{15 15} Ιωάννου Χρυσοστόμου, Υπόμνημα εις την προς Εφεσίους Επιστολήν, Ομιλία ΙΓ', PG 62, 100.

¹⁶ Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος ΛΖ' Εις το ρητόν του Ευαγγελίου: «Ότε ετέλεσεν ο Ιησούς τους λόγους τούτους» και τα εξής, PG 36, 288.

¹⁷ Μ. Βασιλείου, Ομιλία εις την Μάρτυρα Ιουλίτταν, Ε', PG 31,

Γ. Στον τρίτο άξονα θα γίνει αναφορά για την καθοδήγηση και διαπαιδαγώγηση των νέων.

Πρώτο μέλημα τόσο των γονέων όσο και των διδασκάλων είναι η διαπαιδαγώγηση και η καθοδήγηση των νέων, οι οποίοι είναι το μέλλον του τόπου μας. Πρότυπα τόσων των γονέων όσο και των διδασκάλων αποτελούν οι τρεις μεγάλοι αυτοί Οικουμενικοί Διδάσκαλοι.

Μεγάλην παρακαταθήκην ἔχομεν τά παιδιά¹⁸» τονίζει ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος. Οι κατ' εξοχήν υπεύθυνοι για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη του παιδιού είναι οι γονείς του, οι οποίοι θα το κατορθώσουν αυτό μέσα από την διαδικασία της αγωγής του παιδιού. Τους παρακαλεί ικετευτικώς: «σᾶς παροτρύνω καί σᾶς παρακαλῶ καί σᾶς ἐξορκίζω: πρό παντός ἄλλου ἀναθρέψατε μέ τόν κατάλληλο τρόπο τά παιδιά σας¹⁹».

Την αγωγή την χαρακτηρίζει σπουδαιότητα τέχνη: «τῆς τέχνης ταύτης οὐκ ἔστιν ἄλλη μείζων. Τί γάρ ἴσον τοῦ ρυθμίσαι ψυχὴν καὶ διαπλάσαι νέου διάνοιαν;²⁰».

Στον λόγο του «Περί κενοδοξίας και όπως δει ανατρέφειν τα τέκνα²¹» ο Ιερός Χρυσόστομος αναφέρεται στην ανατροφή, την οποία πρέπει οι γονεῖς να δώσουν στα παιδιά τους από μικρή ηλικία, για να αγαπήσουν την αρετή και να αποστραφούν την κακία, να προτιμήσουν την φιλανθρωπία, την φιλαδελφία και να αποστραφούν την φιληδονία και την φιλοχρηματία.

Μάλιστα, σε κάποια από τα έργα του εν λόγω Αγίου είναι πιο έντονη και εκτενής η διδασκαλία του περί διαπαιδαγώγησης του ανθρώπου όπως η ομιλία του στο «χήρα καταλεγέσθω²²», στην ΚΖ' ομιλία του «περί παίδων ανατροφής²³» και στον Λόγο Γ' «εις πιστόν πατέρα²⁴».

¹⁸ Ομιλία Θ', PG 62, 546.

¹⁹ «Περί κενοδοξίας καί ὅπως δεῖ τους γονεάς ...».

²⁰ Όμιλία ΝΘ', εις το κατά Ματθαῖον, P G. 58, 584.

²¹ ΕΠΕ 30, 620 – 700.

²² PG 51, 329.

²³ PG 63, 763.

²⁴ PG 47, 356.

Επίσης, ο ιερός πατήρ υπογραμμίζει πως η αγωγή των νέων δεν πρέπει να εξαντλείται στο να μαθαίνουν μόνο τέχνες, γνώσεις και γράμματα, αλλά στον τρόπο στολισμού της ψυχής με αρετές και χαρίσματα²⁵.

Προτρέπει τους γονείς να προσεύχονται ταπεινώς και καθαρώς, γιατί οι προσευχές θα συνδράμουν στο έργο της αγωγής των παιδιών τους. Παρακαλεί τους γονείς να χαρακτηρίζονται από υπευθυνότητα και ειλικρίνεια, σοβαρότητα και «άλατι ηρτυμένος» ο λόγος τους, ώστε να μάθει το παιδί να μιλά αγνά και ωραία, σεμνά και αληθινά, να το μάθουν να εγκρατεύεται και να μην το οδηγούν σε ανούσια πράγματα, που δεν του παρέχουν πνευματική ωφέλεια. Γι' αυτό και υπογραμμίζει στους γονείς «νά προσέξετε πολύ καί νά φροντίσετε επιμελῶς ὥστε νά ἀπομακρύνετε ἀπό τούς νέους κάθε αἰτία ἀνηθικότητας, διότι τή μεγαλύτερη ταραχή προξενεῖ στήν ψυχή τῶν νέων ἡ σαρκική ἐπιθυμία²⁶». Διότι «δέν εἶναι ἡ νεανική ἡλικία ἡ αἰτία τῆς ἀκολασίας, ἀλλ' ἐκεῖνοι πού οἱ ἴδιοι ρίχνουν τόν ἑαυτό τους στή σαρκική φλόγα μέ τά διεγερτικά μέσα πού μεταχειρίζονται²⁷», καταλήγει.

Για την άριστη διαπαιδαγώγηση των παιδιών και τη μόρφωση ήθους ο ίδιος πατήρ τονίζει την ακρόαση αγαθών λόγων και ενάρετων πράξεων και την αποφυγή άσεμνων θεαμάτων, που παρασύρουν στη σαρκολατρεία. Άριστη σημασία έχει με τι ακούσματα και με τι εικόνες μεγαλώνει το παιδί.

Απαραίτητο και σημαντικό στην αγωγή του παιδιού, κατά τον ιερό Χρυσόστομο, είναι από μικρή ηλικία να εκκλησιάζεται, γιατί εντός του ναού θα τεθούν τα θεμέλια του παιδιού για την αρετή. Με τον εκκλησιασμό θα μάθουν να προσεύχονται από μικροί, κάτι που σήμερα ελάχιστοι νέοι και έφηβοι γνωρίζουν να προσεύχονται. Ακόμη, πρωταρχικός τους στόχος πρέπει να είναι το πνευματικό συμφέρον κι έπειτα το υλικό και βιοποριστικό.

Ο της Καισαρείας αρχιεπίσκοπος στο έργο του «όρους κατά πλάτος» συστήνει πως αυτός που προΐσταται των νέων πρέπει να έχει άρτια εμπειρία στην εκπαίδευση, να γνωρίζει να συζητά με τους νέους, ώστε να καταλάβει τι σκέφτονται και προς τα που

²⁵ Ομιλία ΚΑ' εις Εφεσίους, ΕΠΕ 21, 262-264.

²⁶ ΕΙΣ Α' ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ, Ομιλία Ε', 3, ΕΠΕ, 22, 460.

²⁷ «Περί κενοδοξίας καί ὅπως δεῖ τους γονέας ...».

στρέφονται οι λογισμοί τους, για να αποφευχθεί η αμαρτία. Τους διδασκάλους των νέων τους θέλει να είναι πρώτα οι ίδιοι μαθητές του εαυτού τους, δηλαδή αυτά που διδάσκουν να τα εφαρμόζουν πρώτοι στη ζωή τους, χρησιμοποιώντας με διάκριση τον κατάλληλο τρόπο διδασκαλίας για κάθε περίπτωση.

Ο Άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος ονομάζει τον Μέγα Βασίλειο στον επιτάφίό του «παιδαγωγό της νεότητος». Δεινός παιδαγωγός ο Μέγας Βασίλειος και αυτό διαφαίνεται μέσα από την ομιλία του «προς τους νέους, όπως αν εξ ελληνικών ωφελοίντο λόγων», στην οποία δίνει μεγάλη σημασία στη χριστιανική παιδεία. Οι αρετές, σημειώνει, είναι πιο οικείες στην ψυχή από ότι η υγεία στο σώμα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η αρετή είναι ευκόλως κατορθωτή. Γι' αυτό η μέθοδος της αγωγής για τον Μέγα Βασίλειο είναι η διδασκαλία, της οποίας σκοπός είναι η ομοίωση με το Θεό.

Στα συγγράμματά του αναφέρει και τον τόπο, τον οποίο πρέπει να ανεγείρεται ένα σχολείο, δεικνύοντας το μεγάλο του ενδιαφέρον για τους νέους και την παιδεία.

Ο Θεολόγος Γρηγόριος με τον ποιμενικό αυλό της θεολογίας του, κατά το απολυτίκιό του (25 Ιανουαρίου) επιμένει στην πρώτη αγωγή των νέων, εξ απαλών ονύχων, ώστε να χαραχθούν οι λόγοι ευσεβείας σε καθαρό έδαφος και όχι ήδη χρησιμοποιημένο με συγκεχυμένες διδασκαλίες. Όσους διδάσκουν τους παρακινεί να διδάσκουν έτι περισσότερο με τα έργα τους παρά με τα κενά τους λόγια, μιμούμενος τον λόγο του Ευαγγελίου «ος δ' αν ποιήση και διδάξη, ούτος μέγας κληθήσεται εν τη βασιλεία των Ουρανών²⁸». Ο καλός δάσκαλος, παρατηρεί, δεν πρέπει να παιδεύει μόνο με τα λόγια του, αλλά να ωφελεί τους μαθητές με τις προσευχές του στο Θεό έχοντας υπόψιν το «Καθαρθῆναι δεῖ πρῶτον, εἴτα καθᾶραι· σοφισθῆναι καί οὕτω σοφίσαι· γενέσθαι φῶς καί φωτίσαι· ἐγγίσαι Θεῷ καί προσαγαγεῖν ἄλλους²⁹».

Ας έχουμε φωτεινούς οδοδείκτες τις συμβουλές και τα συγγράμματά των Τριών Μεγάλων Ιεραρχών και Οικουμενικών Διδασκάλων, ώστε να ανανήψουμε από τις διάφορες κρίσεις που μας περικύκλωσαν τόσο στην παιδεία όσο και στην οικογένεια

²⁸ Ματθ. 5, 19.

²⁹ Λόγος Β', Απολογητικός της εις τον Πόντον φυγής, ΕΠΕ 1,164

και στην κοινωνία ευρύτερα. Αυτή θα είναι η μεγαλύτερη τιμή προς τους εορταζόμενους Αγίους, στους οποίους οφείλουμε τα μέγιστα.

Περαίνοντας την παρούσα ομιλία και εκζητούμενοι τας ευχάς και προσευχάς των τριών Μεγάλων Αυτών Οικουμενικών Διδασκάλων, ας σαλπίσωμεν και σκιρτήσωμεν ἐν τῇ πανδήμῳ πανηγύρει τῶν Διδασκάλων ἡμῶν

οἱ Ἱερεῖς τοὺς ποιμένας

οἱ ἁμαρτωλοὶ τοὺς προστάτας,

οἱ πένητες τοὺς πλουτιστάς,

οἱ ἐν θλίψεσι τοὺς παραμυθοῦντας, ³⁰

τοὺς συνοδίτας οἱ ὁδοιπόροι,

οἱ ἐν θαλάσῃ τοὺς κυβερνήτας,

οἱ πάντες τοὺς πανταχοῦ θερμῶς προφθάνοντας.

Αμήν!

³⁰ Δοξαστικό Αποστίχων του Εσπερινού της εορτής.